

Kartläggning insatser utan behovsprövning inom skadligt bruk och beroende

FoU i Väst

Helena Håkansson

Anjelica Hammersjö

Syfte

Syftet med den här kartläggningen är att undersöka vilka insatser som ges utan föregående behovsprövning till personer med skadligt bruk och beroende i Göteborgsregionens kommuner.

Detta görs som en del i arbetet med att bistå med underlag till det pågående arbetet med omställningen till den nya socialtjänstlagen, liksom det kommande arbetet i linje med samsjuklighetsutredningen.

Bakgrund

Insatser utan föregående individuell behovsprövning (IUB)

Den nya socialtjänstlagen förstärker möjligheten att besluta om insatser utan att en individuell behovsbedömning eller formellt beslut behöver göras först. Det handlar både om allmänt riktade insatser (öppna för alla) och om individuellt riktade insatser (anpassade efter den enskilde).

Varje kommun får ta ställning till om och hur de tillämpar IUB. För att de ska kunna göra det behöver socialnämnden fatta ett särskilt beslut om det.

Samsjuklighetsreformen

Samsjuklighetsutredningen innebär ett förslag på förändrade ansvarsområden för personer med skadligt bruk och beroende. Socialtjänstens ansvar föreslås renodlas till sociala stödinsatser liksom uppsökande och förebyggande arbete.

Tillvägagångssätt

Kartläggningen utgår från de förteckningar över Insatser utan behovsprövning som tagits fram i samband med nämndbeslut om IUB 2025.

Nämndbeslut från socialnämnder och vård- & omsorgsnämnder i alla 13 kommuner i Göteborgsregionen samlades in i oktober 2025.

Kartläggningen har inkluderat insatser riktade till personer med skadligt bruk och beroende, i en utsatt livssituation eller normbrytande beteende*

* Här kan noteras att kartläggningen kan ha missat insatser till målgruppen på grund av att de inte är tydligt riktade till personer med skadligt bruk och beroende. Exempelvis har insatser som riktar sig till de med "annan social problematik" inte inkluderats, och det finns insatser som målgruppen förmodligen tar del av även om de inte är specifikt riktade mot målgruppen.

Kommentar kartläggning

- Inte en komplett jämförelse av IUB:n.
- Till stor del insatser som gavs utan behovsprövning innan den nya socialtjänstlagen trädde i kraft i juni 2025.
- Kriterierna för IUB har utvecklats löpande, och var inte tydligt utformade när förteckningarna gjordes.
- Olika kommuner gjort olika bedömningar kring vilka insatser som tas upp i förteckningen över IUB.
- Det är förståeligt att det ser olika ut i olika kommuner, och förväntat att många har uppdaterat sina beslut om IUB redan nu.

Övergripande resultat

De insatser som ges utan behovsprövning till personer med skadligt bruk och beroende handlar främst om anhörigstöd, följt av rådgivning och individuellt stöd till unga vuxna.

Inklusions/exklusionskriterier för att ta del av en insats handlar främst om att vara kommuninvånare och ålder. Ett fåtal insatser ställer krav på nykterhet.

Ingen kommun har insatser direkt riktade till personer med samsjuklighet som IUB, i en kommun finns insatser till anhöriga till personer med samsjuklighet.

Behandlingsinsatser/metoder förekommer i undantagsfall som IUB

Dokumentation

IUB ska som utgångspunkt dokumenteras. Om insatsen handlar om rådgivning, eller om särskilda skäl föreligger, kan undantag för dokumentation göras gällande uppgifter som kan röja den enskildas identitet eller personliga förhållanden. Andra uppgifter än det ska alltid dokumenteras för att insatsen ska kunna följas upp. Undantag kan dock göras under en övergångsperiod.

Kartläggningen visar på olika bedömningar kring dokumentation av IUB:

- Alingsås, Göteborg, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Partille, Tjörn och Öckerö anger bedömning av dokumentation gällande varje insats eller insatstyp i sin förteckning över IUB
- Ale och Stenungsund har tillfälliga undantag för all dokumentation av IUB. Härryda och Mölndal har tillfälligt undantag för dokumentation under en omställningstid för vissa insatser.
- Lilla Edet har inga undantag för dokumentation

Detaljerad jämförelse

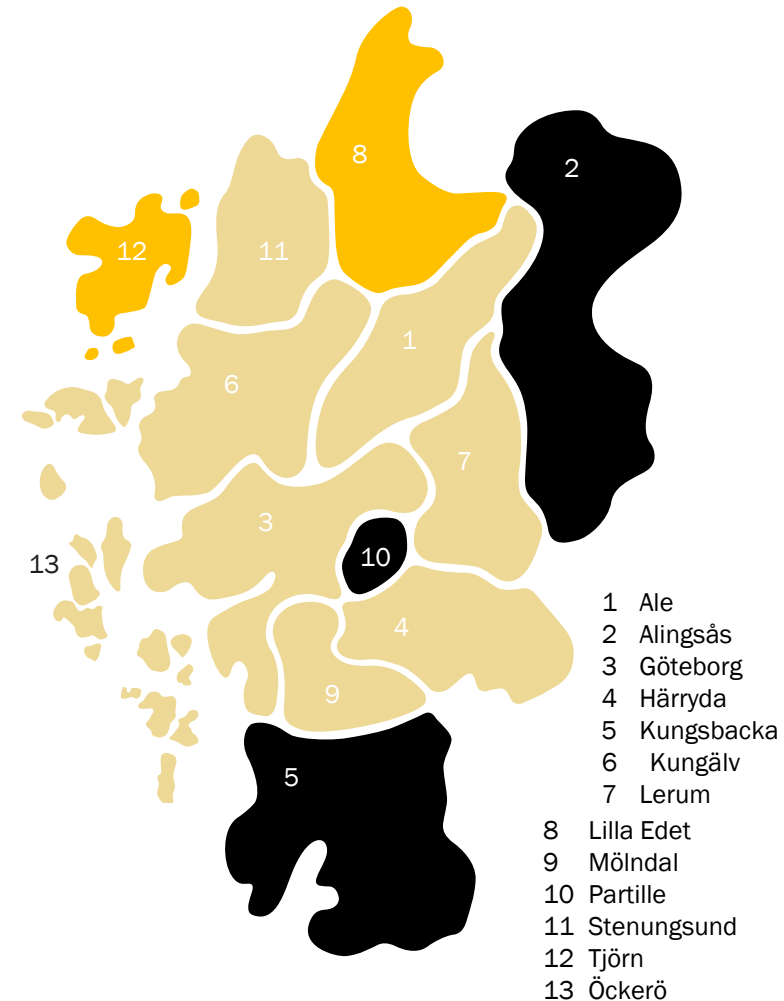
IUB:n på området skadligt bruk och beroende i
Göteborgsregionens kommuner

Rådgivande insatser: Ungdomar

Rådgivande insatser utan behovsprövning till ungdomar/unga vuxna ges främst genom Mini-Maria (13-21 år). På Tjörn finns en liknande verksamhet genom Mini Mia.

De flesta kommuner som har Mini-Maria uppger det i sin insatsbeskrivning av IUB, men inte alla.

Kungälv har även en anonym råd- och stödtelefon och på Tjörn finns en drop-in mottagning på kvällstid vid vissa tillfällen.

Beige: Undantag från dokumentation
Gul : Dokumentation
Svart: Ingen IUB på området enligt kartläggningen

* Partille har inte uppgett någon specifik insats riktad till unga men har rådgivande samtal till "individer i behov av stöd" utan åldersgräns

Rådgivande insatser: Vuxna

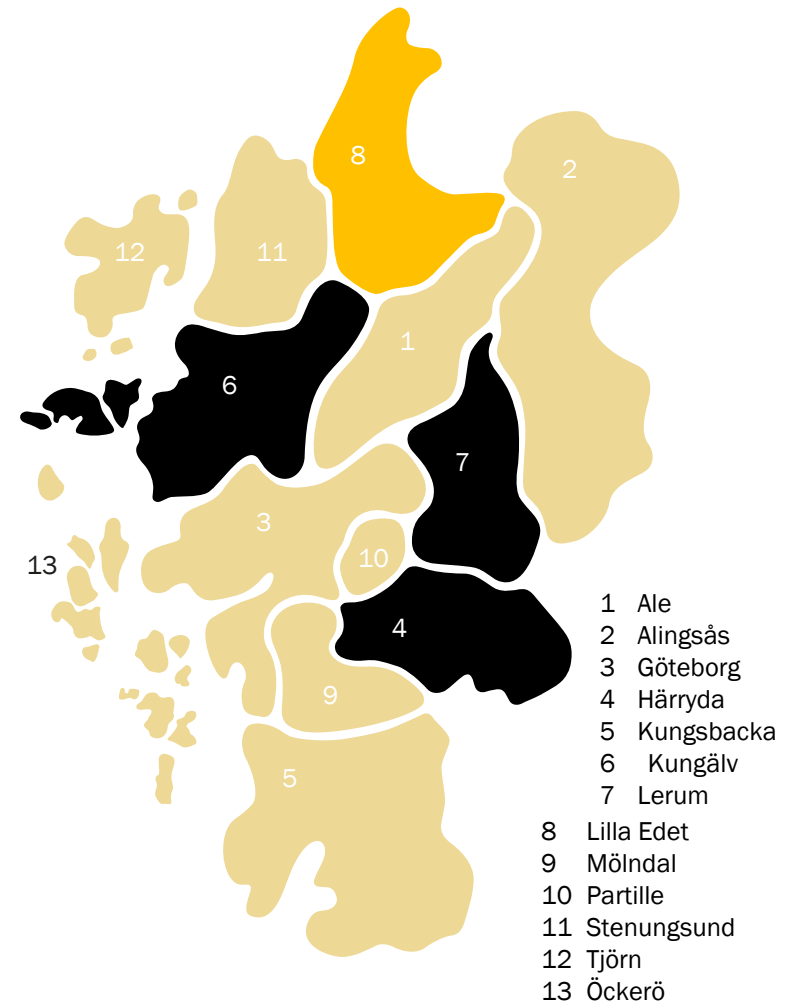
Rådgivande insatser utan behovsprövning till vuxna ges främst genom individuella samtal.

10 kommuner har rådgivande insatser till vuxna.

- 2 kommuner har insatser som syftar till en förändrad situation
- 5 kommuner erbjuder en generell rådgivning kring insatser
- 3 kommuner har så kortfattade beskrivningar att det är svårt att veta vad insatsen innebär

Partille har även insatsen eftervård till "Individer med behov av stöd och vägledning efter avslutad insats"

Fyra kommuner anger en maxgräns för omfattningen på rådgivningen till vuxna: 1-5 gånger, max 15-20 gånger och upp till 6 månader

Beige: Undantag från dokumentation

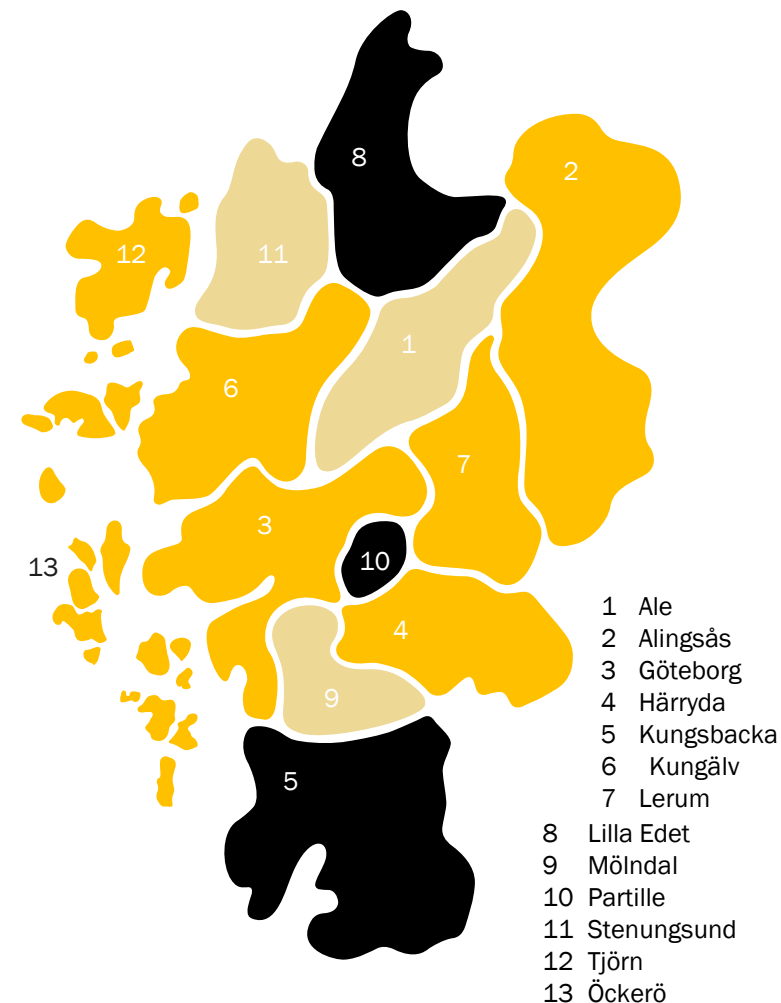
Gul : Dokumentation

Svart: Ingen IUB på området enligt kartläggningen

Individuellt stöd: Ungdomar

Insatser utan behovsprövning i form av individuellt stöd till ungdomar/unga vuxna ges främst genom Mini-Maria. Även här uppger de flesta kommuner som har Mini-Maria det i sin insatsbeskrivning av IUB, men inte alla.

Några kommuner har även andra insatser utan behovsprövning vid sidan av Mini-Maria: Kungälv erbjuder cannabissamtal och Mölndal har Efterstöd till ungdomar som fått vård i kommunen.

* Partille har inte uppgett någon specifik insats riktad till unga men har stödande och motiverande samtal till individer utan att ange åldersgräns

Beige: Undantag från dokumentation
Gul : Dokumentation
Svart: Ingen IUB på området enligt kartläggningen

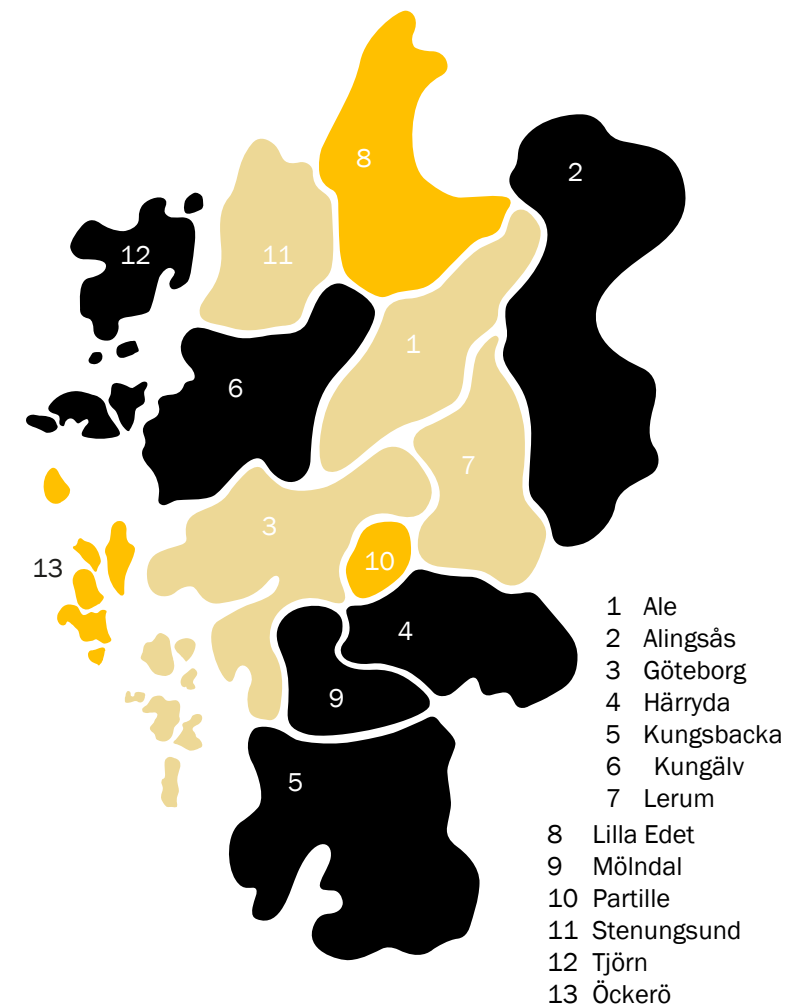
Individuellt stöd: Vuxna

Individuellt stöd till vuxna utan behovsprövning ges främst genom stödsamtal. Insatsen beskrivs ofta på en generell nivå.

I Göteborg finns olika insatser beroende på om det rör alkohol, droger, spel om pengar eller att stärka sysselsättningen för vuxna personer som befinner sig i skadligt bruk och beroende.

Tre kommuner anger en maxgräns för antal stödsamtal, från upp till 5 gånger till 20 gånger.

I Partille finns även insatsen "Förebyggande arbete för missbruksproblematik" som insats utan behovsprövning.

Beige: Undantag från dokumentation
Gul : Dokumentation
Svart: Ingen IUB på området enligt kartläggningen

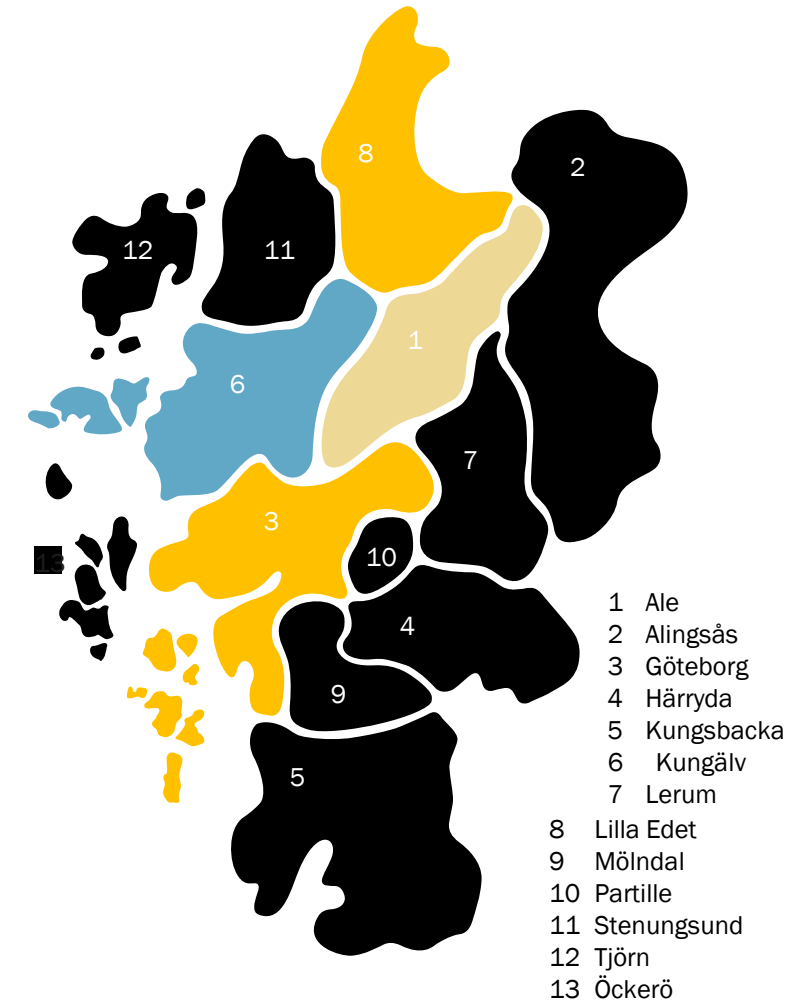
Stöd i grupp

Fyra kommuner erbjuder stöd i grupp till vuxna som insats utan behovsprövning.

Gruppernas inriktning och beskrivning skiljer sig åt. Två kommuner har samtalsgrupper utifrån varierande teman, en har stödgrupper utifrån en speciell metodik och en kommun beskriver insatsen enbart som en stödgrupp.

En av kommunerna har angett att de har stödgrupper utifrån en speciell metodik riktad till enbart ungdomar som IUB.

Omfattningen på insatsen stöd i grupp varierar mellan 10-20 träffar.

Beige: Undantag från dokumentation
Gul : Dokumentation
Blå: Insatser med och utan dokumentation
Svart: Ingen IUB på området enligt kartläggningen

Anhörigstöd

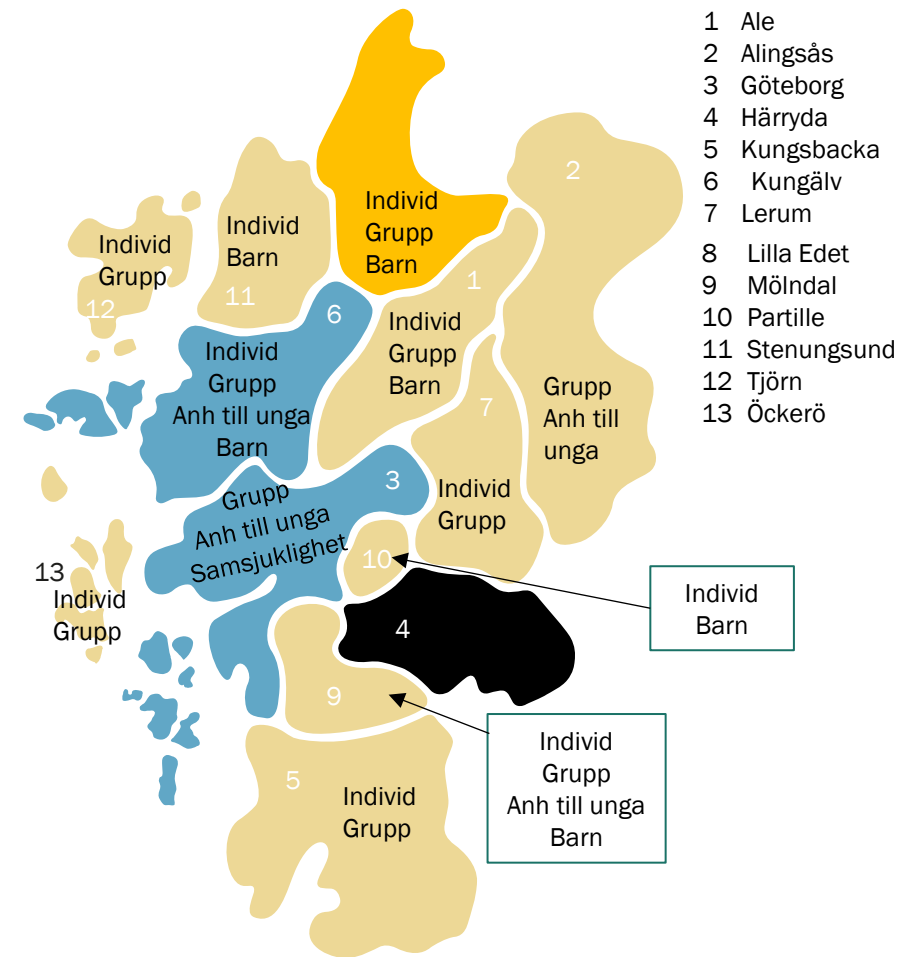
De flesta kommuner har flera insatser utan behovsprövning riktade till anhöriga till personer med skadligt bruk och beroende.

10 kommuner erbjuder individuellt anhörigstöd, 10 har anhörigstöd i grupp, 4 ger anhörigstöd för anhöriga till ungdomar och 6 har ett speciellt anhörigstöd för barn.

En del kommuner har flera insatser riktade till en viss typ av anhöriga.

4 kommuner har anhöriggrupp enligt CRAFT-metoden

I Göteborg finns två insatser riktade till anhöriga till personer med samsjuklighet (rådgivning och stöd)

Beige: Undantag från dokumentation
Gul : Dokumentation
Blå: Insatser med och utan dokumentation
Svart: Ingen IUB på området enligt kartläggningen

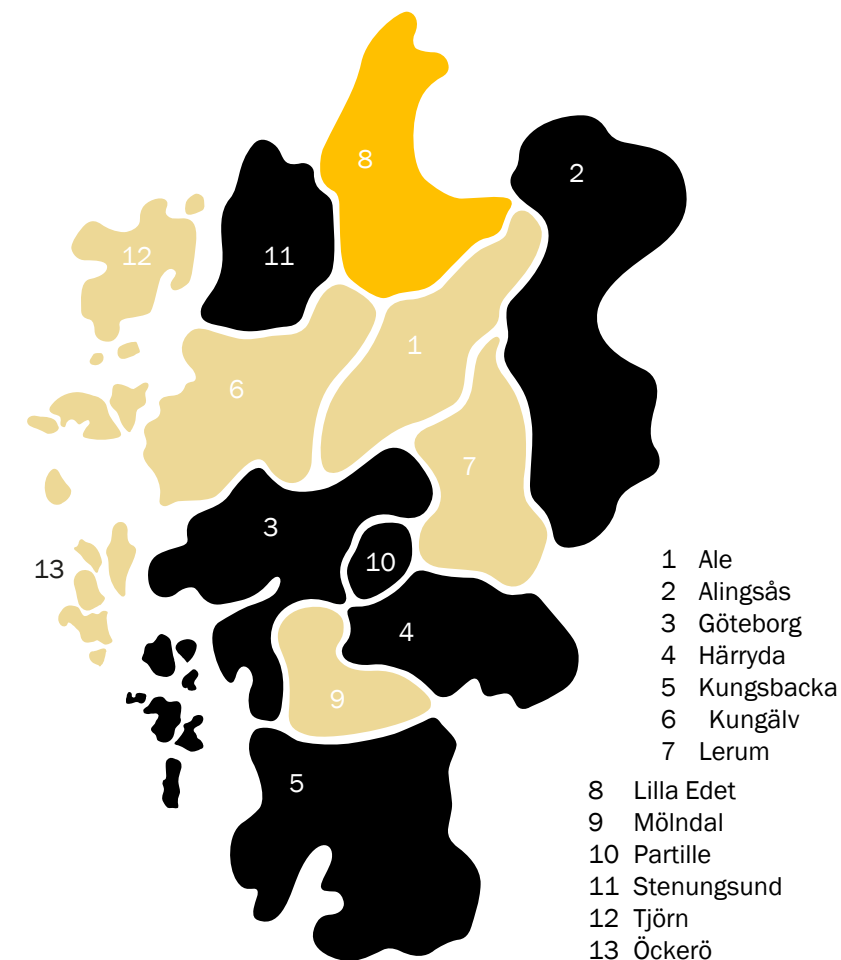
Öppna mötesplatser

Några kommuner har uppgett att de har öppna mötesplatser i form av aktivitetshus eller öppna träffpunkter riktade till personer med skadligt bruk och beroende som en insats utan behovsprövning.

Tre kommuner uppger träffpunkter/aktivitetshus riktade specifikt till målgruppen. Två kommuner beskriver träffpunkter till en rad målgrupper, däribland personer med skadligt bruk och beroende.

Två av kommunerna uppger Hela människan (nationell kristen huvudman) som IUB inom kommunens regi.

* Kartläggningen har enbart tagit med Öppna mötesplatser som uttryckligen riktar sig till personer med skadligt bruk och beroende

Beige: Undantag från dokumentation

Gul : Dokumentation

Svart: Ingen IUB på området enligt kartläggningen

Övrigt

Ale och Alingsås uppger ett flertal behandlingsmetoder i sina förteckningar över IUB (ex. CRA, MET, ÅP, HAP). Enstaka metoder anges också som IUB av Kungälv, Partille och Tjörn.

Partille uppger enstaka drogtestar som insats utan behovsprövning. Dessa är undantagna dokumentation med motiveringen att ”resultaten av enstaka drogtestar kan ge en missvisande bild av den enskildes situation vilket kan leda till stigma och onödiga konsekvenser utan att ge en rättvis bedömning av individens behov eller utveckling”

Några kommuner har med insatser som ges av andra huvudmän och organisationer i samverkan med kommunen i sina förteckningar över IUB, exempelvis Socialmedicinsk mottagning, SSPF och Hela människan (IOP där kyrkan är huvudman).

Översiktlig tabell IUB skadligt bruk och beroende

Kategori	Insatsnamn	Ale	Alingsås	Göteborg	Härryda	Kungsbacka	Kungälv	Lerum	Lilla Edet	Mölnadal	Partille	Stenungsund	Tjörn	Öckerö
Rådgivning	Rådgivning ungdomar	✓*		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓*	✓	✓
	Rådgivning vuxna	✓*	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓*	✓	✓
	Eftervård										✓			
Individuellt stöd	Stödsamtal ungdomar	✓*	✓	✓	✓		✓	✓		✓*		✓*	✓	✓
	Stödsamtal vuxna	✓*		✓				✓	✓		✓	✓*		✓
	Efterstöd unga									✓*				
	Förebyggande stöd										✓			
Stöd i grupp	Stödgrupp barn o unga						✓							
	Stödgrupp vuxna	✓*		✓			✓		✓					
Anhörigstöd	Individuellt	✓*				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓*	✓	✓
	Grupp	✓*	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓
	Anhöriga och närstående till unga		✓	✓			✓			✓*				
	Anhörigstöd för barn	✓*					✓		✓	✓	✓	✓*		
	Anhörigstöd rådgivning vid samsjuklighet (grupp & ind)			✓										
	Anhörigstöd vid samsjuklighet (ind)			✓										
Öppna mötesplatser	Träffpunkter	✓*						✓	✓				✓	
	Aktivitetshus						✓							✓
Drogtester											✓			
Behandling *	Resursgrupps ACT (RACT)	✓												
	Community Reinforcement Approach (CRA)	✓*	✓											
	Motivationshöjande behandling (MET)	✓*	✓											
	Previct	✓*												
	Återfallsprevention (ÅP)	✓*	✓						✓				✓	
	Haschavvänjningsprogram (HAP)		✓						✓					
	Motiverande samtal (MI)		✓				✓							
	Kontrollerat drickande		✓											
	Socialmedicinsk mottagning		✓											
	Behandlingssamtal										✓			
	Cannabisprogram för ungdomar (CPU)								✓					

- Denna tabell är översiktlig och visar främst att insats finns, inte antal insatser på temat eller inriktning.
- Kartläggningen utgår enbart från insatser uttryckligen riktade till personer med skadligt bruk och beroende/samsjuklighet
- Kategoriseringen har gjorts utefter de insatser som kommunerna erbjöd personer med skadligt bruk och beroende eller samsjuklighet

Undantag dokumentation

Ej undantag dokumentation

Ingen insats enl kartläggningen

Sammanfattning

- Insatser som ges utan behovsprövning till personer med skadligt bruk och beroende handlar främst om anhörigstöd, följt av rådgivning och individuellt stöd till unga vuxna.
- Det är svårt att jämföra IUB mellan kommunerna då definitionen av IUB verkar skilja sig åt.
- Insatser beskrivs inte på ett enhetligt sätt avseende innehåll, syfte, mål, omfattning. Några kommuner anger verksamheter där de inte är huvudmän i sina förteckningar.
- Det är förekommande med översiktliga beskrivningar av kriterier (ex normbrytande beteende, personer i utsatta livssituationer) för IUB.
- Det är i många fall inte helt tydligt hur IUB kring rådgivning skiljer sig från den lagstadgade serviceskyldigheten.

Avslutande ord

Kartläggningen är en ögonblicksbild av nämndbeslut kring IUB 2025 och kan för vissa kommuner redan vara inaktuell gällande vilka insatser som ges som IUB Göteborgsregionens kommuner.

Snarare än att vara en exakt återgivning av hur det ser ut idag så hoppas vi att de mönster och olikheter som kartläggningen visar på kan bidra till det fortsatta arbetet med att utveckla IUB.

SKR har i sin [nationella kartläggning](#) sett ett liknande mönster kring att olika kommuner gör olika tolkningar och definitioner av IUB.

Stödmaterial hos SKR

Det finns ännu inga föreskrifter för dokumentation vid insatser utan behovsprövning (IUB). Därför har SKR tagit fram vägledning till kommuner.

Stödet inkluderar mallar med exempel på vad som kan behöva dokumenteras.

[SKR: Stöd för dokumentation IUB](#)

A. Dokumentation på individnivå

Namn på insatsen:

Vad av följande ska dokumenteras för att insatsen ska kunna genomföras med god kvalitet och för att följa upp verksamheten:	Ja	Nej
Personnummer		
Kön (om ej personnummer)		
Ålder (om ej personnummer)		
Namn		
Kontaktuppgifter (som t ex adress, telefon, e-post)		
Hur individen fått kännedom om insatsen (hänvisning)		
Deltaende (när/hur personen deltaeit)		
Insatsens start		
Insatsens slut		
Insatsens ansvarig		
Insatsens syfte		
Insatsens utvärdering		
Insatsens resultat		
Insatsens konsekvenser		
Insatsens utvärdering		
Insatsens resultat		
Insatsens konsekvenser		

Vad gäller för dokumentation vid IUB?

Dokumentationsskyldigheten

Undantag från att dokumentera uppgifter som kan röja den enskildes identitet

Dokumentation vid rådgivning

Personakt och journal

Anteckningar för eget bruk

Seminarium om dokumentation av IUB

I filmen hör du om SKR:s mallar för dokumentation och vilka juridiska bedömningar som ligger till grund för stödet. Du hör även om Socialstyrelsens arbete med kommande föreskrifter 2027.
Längd: 61 minuter.

Filmen är en inspelning av ett seminarium 4 maj 2026. I slutet tas frågor upp från chatten som var öppna under livesändningen.

Kontakt

Helena Håkansson

Göteborgsregionen

FoU i Väst

helena.hakansson@goteborgsregionen.se

031-3355175

www.goteborgsregionen.se